

8. Митрикас А. Семья как ценность: состояние и перспективы изменений ценностного выбора в странах Европы / А. Митрикас // Социологические исследования. – 2004. – № 5. – С. 63-71.
9. Носкова А.В. Семейная тематика в европейской социологии // Социологические исследования. – 2012. – № 3. – С. 21-28.
10. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. XII. Проблемы биоэтики. XII. Офіційний Інтернет-сайт РПЦ www.russian-orthodox-church.org.ru/sd12r.htm
11. Регіони України 2010: Статистичний збірник / за ред. О. Г. Осауленка. – Ч.1. – К., 2010. – 367 с.
12. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К.: Київ ТОВ «Август Трейд», 2011. – 559 с.
13. Paul Van de Ven, et al. “A comparative Demographic and Sexual Profile of Older Homosexually Active Men.” Journal of Sex Research 34 (1997) 349-60 and personal correspondence between Dr. Robert Gagnon and the authors of the Study. Quoted in Robert Gagnon, “The Bible and Homosexual Practice”. – Nashville, TN: Abingdon Press, 2001. – 655 p.)
14. Same-sex unions and divorce risk: data from Sweden // iMAPP POLICY BRIEF. – May 3, 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imapp.org

Tatiana Medina

Transformation of the family institution in globalization

Displays of family institution transformation under the impact of globalization have been studied in the article. Analysis of the changes has to do with female emancipation, which influences, among other things, family relationships. Impact of migratory processes upon the family functioning has been researched in the article.

Keywords: family, marriage, globalization, forms of marriage.

Татьяна Медина

Трансформация института семьи в условиях глобализации

В статье раскрыты проявления трансформации института семьи под влиянием глобализации. Анализ изменений связан с эмансипацией женщины, отражающейся в том числе на брачно-семейных отношениях. Рассмотрено влияние миграционных процессов на функционирование семьи.

Ключевые слова: семья, брак, глобализация, формы брака.

УДК 316.752(477)

**© Андрій Камбур
(Чернівці)**

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті автор доводить, що поняття “цінності”, зберігаючи традиційно визначений філософсько-світоглядний зміст, в трансформаційному суспільстві одночасно доповнюється новими характеристиками, обумовленими своєрідним духом епохи, логікою перемін, які дозволяють говорити про “нову парадигму цінностей”, що утверджується у цьому суспільстві.

Ключові слова: цінності, дух епохи, «нова парадигма цінностей», трансформация, мімікрія, соціальна активність.

Постановка проблеми. Криза, в якій перебуває сучасне українське суспільство, почалася з розпаду соціальних зв'язків та руйнації сподівань соціальних суб'єктів, а ці сподівання – з кризи особистих ціннісних орієнтирів, із втрати ідентичності. За цих умов виникають два привабливих проекти, до того ж вони часто йдуть поруч: “побудувати” якісно нову ідеологію – ідеологію оновлення; стимулювати розвиток “справжньої” науки про суспільство. В такому разі виявляється можливим заповнити як ціннісну прогалину в

суспільній свідомості (за допомогою нової ідеології), так і (за допомогою науки) нестачу знань про те, що ж належить робити для покращення існуючого суспільного стану.

Ціннісна проблематика є об'єднуючою для представників всієї системи соціально-гуманітарного знання. Інтерес соціологів до аксіологічних феноменів зумовлюється важливим місцем останніх у соціокультурних процесах, і перш за все у забезпеченні духовної репродукції і розвитку людини та суспільства.

Рівень розробки проблеми. Теоретико-методологічні основи соціологічного вивчення цінностей та ціннісної свідомості були закладені у працях К.Клакхона, Е.Дюркгейма, У.Томаса та Ф.Знанецького, М.Вебера, Т.Парсонса, Р.Мертонна, Е.Фромма, М.Рокіча та ін.

Основним недоліком методологічної традиції аналізу духовних феноменів, що сформувалася у радянській соціології, була недостатня увага до соціокультурних детермінант їх функціонування, ігнорування специфіки, що характеризує сферу прояву цінностей як тісно пов'язану з факторами економічного і політичного характеру, але водночас функціонуючу відносно незалежно від них. Крім того, узагальнюючий характер оцінок ціннісної свідомості не завжди дозволяв диференціювати населення країни в залежності від ступеню включеності різних його підгруп у соціальні процеси.

Серед російських вчених, які займалися аксіологічною проблематикою, найбільш значний внесок в її розробку здійснили В.Ядов, А.Здравомислов, І.Кон, О.Дробницький, Н.Наумова, А.Вардомацький та ін.

Вітчизняна соціологічна наука з даної проблеми представлена іменами А.Ручки, І.Попової, О.Якуби, В.Бакірова, В.Пилипенка, О.Балакіревої, О.Донченко, Л.Сокур'янської та ін. Вивченню ціннісних орієнтацій населення в контексті соціальних перетворень приділено увагу в рамках загальноукраїнських досліджень за участю М.Чурилова, В.Хмелька, О.Вишняка, С.Макеєва, Є.Головахи, М.Головатого, Є.Суїменка, В.Черноволенка, В.Паніотто та ін.

Розгляд ціннісної свідомості як об'єкта впливу і водночас фактора соціальної модернізації є одним з найменш представлених у вітчизняному соціологічному дискурсі питань. Недостатньо акцентується проблема специфіки ціннісної детермінації людської поведінки в умовах сучасності, коли значно послабилася зовнішня детермінація індивідуального ціннісного вибору.

Якщо зарубіжний досвід вивчення соціокультурних факторів та аспектів модернізації охоплює майже століття (Г.Зіммель, М.Вебер, В.Зомбарт, Т.Веблен, Д.Белл, Р.Інглехарт, А.Інкельс, Д.Мак-Клелланд), в рамках української соціологічної думки та емпіричних доробок він обмежується на сьогодні окремими проектами (С.Катаєв, Н.Победа, В.Шедяков). У російській системі соціально-гуманітарного знання це питання вже починаючи з 90-х рр. посідає одне з чільних місць завдяки дослідженням М.Лапіна, Л.Беляєвої, О.Ахієзера, Л.Іоніна, Н.Зарубіної, Н.Козлової, В.Федотової та ін.

Включення до соціологічного тезаурусу концепту аксіологічної модернізації здатне зміцнити евристичні можливості вітчизняної соціологічної науки щодо концептуалізації нової соціальної реальності, яка характеризується радикальними трансформаційними процесами в економічній та політичній сферах, системі ціннісних регулятивів людської поведінки. Визначення соціального механізму та детермінант аксіологічної модернізації сприятиме запобіганню зовнішнього формального опису цього процесу. Тому у статті зроблена спроба розглянути модернізацію цінностей як процес, що має комплексний характер, багатоаспектну природу емпіричного прояву та поліфакторну систему детермінації.

Мета статті полягає у тому, щоб проаналізувати сутність, систему соціальних детермінант та механізм аксіологічної модернізації, а також, охарактеризувати специфіку українського сценарію модернізаційних змін.

Під час написання статті, автор спирався на новітні методологічні підходи, сформовані в останнє десятиріччя в системі соціальної філософії (див., зокрема, праці В.Андрущенко, М.Михальченко. Сучасна соціальна філософія. К., 1996; В.Андрущенко. Історія соціальної філософії. К., 2000; І.Бойченко. Філософія історія. К., 2001 та інші), а також на праці,

безпосередньо присвячені аналізу проблеми цінностей, світогляду, культури і особистості (В.С.Бакіров, В.С. Пазенок, А.О.Ручка, Т.І.Ящук та ін.)

Виклад матеріалу. Комуністична ідеологія, яку суспільство відкинуло, містила в собі ідею “морально-політичної єдності” всіх його членів, чим намагалося забезпечити у їх більшості ціннісний консенсус щодо важливих питань суспільного буття, системність світогляду як елемент стабільності свідомості, стійкості “соціально-психологічного самопочуття”. Відмовившись од цієї офіційної доктрини, українське суспільство тим самим створило передумови формування принципово нових цінностей.

Представники соціальної філософії та соціології провідних країн світу вже давно дійшли висновку, що ціннісна різноманітність – це природний стан людських спільнот. Як і інші базові елементи людського існування, різноманітність цінностей, як правило, амбівалентна і потенційно передбачає можливість позитивних та негативних інтерпретацій та процесів. Особливим випадком ціннісної різноманітності є наявність у сучасних суспільствах традиційних цінностей та структур, які склалися на доіндустріальній стадії свого розвитку. У принципі, співіснування (навіть у сучасних суспільствах, наприклад, у США) традиційних та модернізованих форм і елементів – звичайна річ. Що ж до суспільств, що розвиваються, в яких масив традиційних цінностей значно вагоміший, то модернізовані елементи існують там як “анклави” – вкраплення серед “моря традиційних структур”. Деяким країнам, що розвиваються, вдалося використати культурну “архаїку” як ресурс для модернізації, “вбудувати”, вписати ціннісні комплекси, що склалися за умов докапіталістичного розвитку, в модернізаційні процеси та контексти. Іншими словами, використовується те, чого, як здається, є вдосталь. Однак мета, зазвичай корелюється із засобами її досягнення. Це означає, що для успішної модернізації суспільства потрібна визначена ієрархія базових цінностей. Фундаментальні цінності повинні не лише засвідчувати готовність суспільства до змін, які спричинює модернізація (і навпаки), а також достатньо реалістичне уявлення про мету руху та способи її досягнення. Теоретики модернізації довели, що зміни в процесі модернізації відбудуться лише тоді, коли на “кожній з попередніх стадій створюється відповідна сукупність чинників, так само, як на виробництві можна отримати кінцевий продукт за умов дотримання послідовності технологічних операцій” [1, 13-14].

Визначальним тут є співвідношення традиційних елементів та паростків модернізованих структур, ціннісно коректна діалектика процесів їхньої взаємодії, послідовність у нагромадженні нових якостей, що зменшують напруження у процесі розвитку, збільшують органічність соціальних змін та сприяють зростанню системної якості на шляху до модернізації. Так само важливим стає й саме уявлення про модернізацію як усвідомлену мету, з огляду на можливість достатньо серйозних соціальних змін, які охоплюють елементи модернізації, де вона попервах виступає як невідрефлексований результат масових соціальних процесів. Тим-то модернізація як усвідомлена мета суспільного розвитку сама залежить від уявлень про особистісні цінності, які склалися в суспільстві.

Трансформації, суспільні зміни і перебудови як це показує досвід України спричинюють порушення структурно-функціональної системи суспільства, кардинально змінюють, а іноді повністю руйнують повсякденний світ особистості, тобто її усталену систему соціальних статусів, ролей і норм. Вони порушують ціннісно-символічні підстави, що пов’язуються з усвідомленням людьми соціальних норм, з наданням соціальній ролі відповідного оцінного судження та інструментального значення. Вони руйнують межі, в яких існувала впорядкована система соціальних зв’язків та ціннісних уявлень. Суспільство на певний час втрачає свою солідарність і толерантність щодо загально визнаної системи цінностей, набуваючи, за визначенням Е.Дюркгайма, аномічного стану. До того ж обмеження матеріальних благ, престижних соціальних позицій у політичній та економічній структурах суспільства посилює конкуренцію між людьми за їх завоювання. Все це зумовлює передусім соціальне розшарування, сутність якого можна пов’язати з ієрархічним розподілом соціокультурних благ. Суспільство, як зазначає А.Лобанова “залежно від участі

та позиції людей у відтворенні (відновленні) соціально-статусної ієрархії та ціннісно-нормативної системи, може бути “розшароване” на декілька умовних груп:

- ті, хто займає активну позицію. Це люди, які “беруть ситуацію в свої руки”, ініціюючи та здійснюючи зміни. Вони не задовольняються “тим, що мають” і прагнуть за будь-яку ціну досягти “більшого” – бажаного соціального статусу, достатку, влади;
- ті, хто займає скоріше активну, ніж пасивну позицію. Вони не здатні “взяти ситуацію в свої руки”, однак стають прихильниками й помічниками тих, хто це може зробити, намагаються утримати “те, що мають” і сподіваються на певні дивіденди (соціальні чи матеріальні) за свою відданість;
- ті, хто займає скоріше пасивну, ніж активну позицію. Вони не підтримують тих, хто “бере ситуацію в свої руки”, але й не виступають проти них. Вони намагаються утримати “те, що мають”, вичікуючи “свого часу”;
- ті, хто займає пасивну позицію. Цих людей можна назвати байдужими до змін. Їм бракує індивідуальних якостей, а також особливого бажання утримувати “те, що вони мають”, щось змінювати, досягати чогось “більшого”, вони “живуть, як складеться”;
- ті, хто активно й відверто виступає проти змін (особливий прошарок “контрреволюціонерів”). Вони намагаються утримати “все те, що мають” і залишити “все так, як було” [2, 115-116].

У кожній з цих умовних соціальних груп формується своя ціннісно-нормативна система, що утворює відповідну ієрархію соціальних статусів, ролей та адекватну їй систему мотивацій та очікувань, тобто в умовах трансформацій у суспільстві виникає поліфуркація ціннісно-нормативних систем.

Усім відомий той факт, що віднедавна в нашому суспільстві вкрай погіршився морально-психологічний клімат. Люди змушені діяти не за моральними нормами, а керуючись особистим уявленням про економічну доцільність, їхня ціннісна орієнтація спотворена ринковим імперативом – цінувати гроші більше за все, діяти так як вимагає того ринкове середовище. Людину “розірвали навпіл” – вона розуміє значення та зміст суспільних цінностей, однак змушена діяти навпаки, так як вимагають ринкові правила. Домінуючою мотивацією поведінки є економічні цілі та вигоди, натомість людські якості нехтуються. Проявами морального регресу є потворні форми поведінки заради наживи. Люди в такому разі сприймають один одного як жертву, за рахунок якої можна пожитися. Суспільство стало на шлях відчуження, віддалення од людей їх людських якостей, руйнування цілісності особистості.

На сьогодні в Україні ситуація склалася так, що новий соціально-економічний та політичний лад, на жаль, не зміг у матеріальному та соціальному аспектах принести більшості населення позитивні зміни в умовах їхнього життя чи хоча б надію на майбутнє. Навпаки становище значної частини населення погіршилося: люди не отримали жодних благ як компенсації за пережиті в період трансформації страждання та муки. Натомість вони стали жертвами соціальних потрясінь. Багато з них передчасно пішли з життя, що також є наслідком трансформації, що призвела до цього.

Рівень життя більшості з людей в умовах затяжного економічного спаду залишається вкрай низьким. Результати трансформації виявилися доволі обтяжливими для соціальної сфери. Кардинально погіршилося становище в галузі охорони здоров’я, освіти, культури, спорту, відпочинку та науки. За даними статистики, в Україні зростають захворювання на ті хвороби, які зумовлені соціально-економічним станом, рівнем життя: туберкульоз, інфекційні захворювання, СНІД тощо. Адже якраз бідність посилює захворюваність, призводить до зниження тривалості життя, оскільки вона впливає на споживання населенням належних продуктів харчування, можливість оплати медичних послуг, засобів профілактики захворювань; породжує апатію та стомленість, розчарування та зневіру, призводить до такого душевного стану, який може викликати психічні та соматичні захворювання. Спонукає бідність і до девіантної поведінки. Особливість бідності в Україні полягає в тому, що субкультура збіднілих прошарків, яка за своєю природою є культурою

маргінальних груп, стає визначальною і для всього суспільства. Так звана “культура бідності” значно змінює ставлення до свого власного здоров’я у представників бідних прошарків населення. Якщо для представників середніх класів та більш багатих прошарків суспільства здоров’я – це найвища цінність, то для представників найбіднішої частини суспільства здоров’я – лише засіб здобування елементарних життєвих благ.

Варто також підкреслити, що акцент на абсолютних рівнях прибутку як детермінантах здоров’я не пояснює, чому окремі “заможні” країни демонструють низькі показники здоров’я. Зокрема, увагу на себе звертають соціально-психологічні чинники (соціально-економічний статус індивіда, соціальний капітал, соціальна адаптація), які впливають на статус здоров’я. Багатьма дослідниками виявлено й те, що люди з більш низьким соціально-економічним статусом демонструють занижену самооцінку, недостатній контроль (передусім за власним життям), більш негативні емоційні реакції на життєві події, стресові стани.

На цьому етапі ми підходимо до однієї з форм соціально-психологічної адаптації особистості до дійсності, а саме до мімікрії, тобто корекції поглядів, ціннісних орієнтацій, норм поведінки тощо згідно зі стандартами нових взаємозв’язків. Нерідко це пристосування виражається в амбівалентності моральних поглядів – у неузгодженості між ідеями, що проповідуються, та принципами моралі, з одного боку, і реальним рівнем моральних вимог до себе та оточення – з іншого. Такі явища, як крутість, безпринципність, продажність та інші антиподи моралі дедалі частіше сприймаються в буденній свідомості не як аномалія, а як досить виправданий варіант взаємин у побуті, в політичній діяльності, бізнесі тощо. Однак разом із звиканням до зазначених вище явищ, зростання аморальності та правового нігілізму зумовлює у більшості соціальних суб’єктів зростаючу турботу. У цьому процесі люди резонно вбачають підрив загальнолюдських принципів моральних взаємин, який створює загрозу як їхньому особистому існуванню, так і життєздатності цілого соціуму.

Досліджуючи соціальну мімікрію як універсальний соціальний феномен, А.Лобанова у своїй праці “Феномен соціальної мімікрії” визначає її як специфічний адаптивний спосіб поведінки соціальних суб’єктів, коли вони, не сприймаючи легітимно-домінуючої ціннісно-нормативної системи того соціуму, до якого прагнуть інтегруватися, маскують свою особистісну ціннісно-нормативну систему, приховуючи справжні наміри, цінності, цілі, щоб у такий спосіб пристосуватися вижити чи досягти бажаної мети або успіху. Запропоноване визначення уможливує з’ясування логічної субординації соціальної мімікрії та адаптації. По-перше, соціальна мімікрія є адаптивним способом життєдіяльності переважно тих соціальних суб’єктів, ціннісно-нормативні системи яких не збігаються (суперечать) легітимно-домінуючій системі соціуму. По-друге, соціальна мімікрія – це не лише адаптація, а ще й певний спосіб досягнення успіху, гараздкування. І, по-третє, з одного боку, соціальна мімікрія є вужчим поняттям, ніж адаптація, оскільки вона є одним (специфічним) з її способів; а з іншого – ширшим, тому що має універсальний характер: вона властива певним соціальним суб’єктам у будь-якому суспільстві, на будь-яких фазах та етапах його розвитку, у всіх сферах життєдіяльності (політичній, соціально-економічній, трудовій, родинно-побутовій тощо)” [2, 31-32]. Звісно, що мімікрія ускладнює життя та гальмує стан адаптації.

Під час визначення своїх життєвих планів та адаптації до обставин, що змінюються, людині доводиться долати багато труднощів і бути відповідальною як перед іншими людьми, так і перед своєю власною совістю за свої дії та вчинки. Саме за цих обставин найяскравіше виявляється людська сутність. Певною мірою людина сама є творцем своєї долі. Як зазначає Габріель Марсель, “бути – значить бути в дорозі!” Людина – це проєкт майбутнього, який реалізується в процесі її життєдіяльності. І надзвичайно важливим є характер цієї діяльності (що людина залишить після себе – добро чи зло?).

Про те, що сутність людини включає характер її існування, писали такі видатні німецькі філософи, як А.Шопенгауер, М.Шелер та ін. Людина, яка усвідомила свою сутність, це вже не просто частина природи, а соціальна істота, яка ставить собі за мету пристосувати природу до своїх потреб. “З того часу, - писав М.Шелер, - коли людина, що формувалася, зруйнувала притаманні всьому попередньому періоду її тваринного життя методи

пристосування до навколишнього світу, вона обрала протилежний шлях – пристосування “відкритого” світу до себе, а тому повинна була стати в центрі цього світу” [3, 94].

Оскільки йдеться про пристосування людиною “відкритого” світу до себе (а це вона здійснює у взаємодії з іншими людьми), доцільно говорити про соціальну активність індивіда, яка переплітається, інтегрується з його індивідуальною активністю і виступає як важлива цінність суб’єктивного порядку, про що вже йшлося вище. *Соціальна активність* – це системна якість особистості, в якій виражається та реалізується рівень її соціальності, тобто “глибина й повнота зв’язків особистості з соціумом, рівень перетворення особистості у суб’єкта суспільних відносин” [4, 96-97].

Найважливішими ознаками соціальної активності особистості (на протиположності пасивності, інертності) є стійке, а не ситуативне, прагнення впливати на соціальні процеси та реальна участь у громадських справах позитивного характеру. Саме аналіз її зв’язку з соціальністю дає змогу виявити типи соціальної активності. Виходячи з особливостей цього зв’язку, ми підтверджуємо доцільність виокремлення трьох основних критеріїв соціальної активності:

1. Спрямованість на певні інтереси, потреби, цінності.
2. Характер і рівень прийняття інтересів, потреб, цінностей.
3. Особливості реалізації інтересів, потреб, цінностей.

Справжня активність, яка робить реальний вплив на життя країни, може виникнути лише завдяки діяльності вільних (у тому числі й від матеріальної залежності) людей. Щоб стати громадянином, бути справді соціально активним індивідом, людина повинна розуміти певні абстрактні істини щодо самої себе, своїх здібностей і можливостей. Тому вкрай важливий нині вихід зі стану “здичавіння свідомості”, за словами М.Мамардашвілі [5, 10], бо лише цей шлях здатний привести до якісного оновлення життя суспільства на всіх його рівнях.

Наостанок зупинимось на важливих тезах: комуністична ідеологія передбачала ідею “морально-політичної єдності” суспільства, чим намагалася забезпечити в більшості його членів ціннісний консенсус щодо важливих питань суспільного буття, системність світогляду як умови стабільності свідомості, стійкості “соціально-психологічного самопочуття”. Відмовившись од цієї офіційної доктрини, українське суспільство тим самим відкрило для себе існуючу різноманітність цінностей.

Суспільні перебудови об’єктивно зумовили якісні зміни в системі соцієтальних відношень, які супроводжуються зміною фундаментальних механізмів соціального регулювання та якісною трансформацією соціальних інститутів. Зміни вплинули передусім на цінності та норми, які були в основі найважливіших соціальних інститутів. Радянські системотворчі цінності (“інтернаціоналізм”, “колективізм”, “ентузіазм”, “альтруїзм”, “боротьба”) були замінені “ринково-демократичними” (“матеріальні статки”, “добробут дітей”, “здоров’я”, “міцна родина”, “цікава робота”, “підвищення освітнього рівня”, “незалежність у справах, судженнях і вчинках”).

Сьогодні українське суспільство освоює нову та незвичну субсидіарну (на протиположності комунітарній) та ліберальну (на протиположності тоталітарній) ідеологію, що робить акцент на свободі особистості та виключно на її власній відповідальності за свою долю та долю близьких людей, і яка змінює знаки традиційних цінностей на протилежні. Як наслідок, механізм “правової несвободи” поступився механізмові “неправової свободи”, який полягає в тому, що індивіди змушені дедалі частіше вступати у неправові стосунки (односторонні чи двосторонні, антагоністичні чи солідаристські) з владою, правоохоронними органами, злочинними угрупованнями чи елементами тощо. Оскільки їхні права реалізуються за умов відсутності надійних інституційних механізмів захисту інтересів не лише слабких, а й сильних соціальних суб’єктів, то це спричинює зростання свавілля, всюдозволеності, безвідповідальності й безкарності влади на різних рівнях, а також всілякого роду асоціальних, неправових та злочинних угруповань тощо.

Підсилення внутрішніх суперечностей, які виникають внаслідок неузгодженості нормативних вимог з реальними умовами життя залишається причиною подальшого існування “подвійної моралі”, за якої відбувається порушення узгодженості між словом і

ділом, а також виникає “тіньова нормотворчість”, тобто створення неофіційних правил поведінки, якими й раніше керувались, і нині керуються певні особи. Такі ціннісні орієнтири, як ідеологічно заангажована соціальна активність поступилися місцем вседозволеності та безвідповідальності, а колективізм – індивідуалізму.

Зміна соціальних умов, суспільних ціннісних орієнтирів призводить до того, що механізм їхнього відтворення перестає бути провідним, поступаючись місцем адаптаційним механізмам. Динаміку цього процесу можна простежити через аналіз трансформації індивідуальної ціннісної системи особистості, яка має циклічний характер. Основними фазами цього процесу є:

- *збереження попередньої ціннісної системи суб’єкта*, незважаючи на суспільні зміни, оскільки сформована в процесі минулого досвіду індивідуальна система ціннісних орієнтирів слугує своєрідним фільтром для ціннісної інформації, яка надходить ззовні;
- *розлад індивідуальної ціннісної системи* – стан, який означає початок руйнації індивідуальних цінностей;
- *криза індивідуальної ціннісної системи*, в процесі якої відбувається відчуження та самовідчуження, особистість відчуває ціннісний вакуум;
- *розвиток* – така зміна ціннісно-орієнтаційної системи особистості, коли збагачується її внутрішній зміст за допомогою механізму адаптації до соціокультурного середовища, що змінюється.

Як **висновок** слід зазначити, що пристосування людини до соціуму передбачає обов’язковість визначення нею легітимно-домінуючої в суспільстві ціннісно-нормативної системи через її сприйняття. Адаптація за таких умов може бути як складною, так і досить легкою, а іноді навіть безпроблемною, адже збіг ціннісних орієнтирів адаптанта й соціуму уможливує прискорення процесу інтеграції. Такий тип адаптації доцільно називати соціетально-адекватним.

Якщо ж людина не сприймає легітимно-домінуючу ціннісно-нормативну систему соціуму, до якого вона прагне інтегруватися, то процес її пристосування значно ускладнюється. Він може здійснюватися: а) соціетально-неадекватним, неприхованим протиставленням особистісної системи ціннісних орієнтирів соціетальній; б) мімікрійним, маскуванням особистісної нормативно-ціннісної системи під соціетальну, тобто прихованим протиставленням особистісних ціннісних орієнтирів соціетальним.

До написання статті спонукала динаміка соціально-політичних, економічних, культурних процесів, які безперервно вносять свої корективи у зміст, структуру ціннісної парадигми, системи цінностей і ціннісних орієнтацій як окремого індивідуума, так і всього суспільства. Особливо в період соціальних зламів постійно змінюються їх ціннісні переваги, що й робить, крім усього, дану проблему завжди науково репрезентативною, а одержані в результаті дослідження фактичні дані, навпаки, застарілими уже через незначний проміжок часу. Однак вони завжди можуть слугувати відправною точкою для співставлення з ними нових матеріалів, що допоможе виявити подальші тенденції у ціннісній парадигмі соціуму. Нами виявлено, що поняття “цінності”, зберігаючи традиційно визначений філософсько-світоглядний зміст, в трансформаційному суспільстві одночасно доповнюється новими характеристиками, обумовленими своєрідним духом епохи, логікою перемін, які дозволяють говорити про “нову парадигму цінностей”, що утверджується у цьому суспільстві.

Література

1. Smelser N. Theory of collective behavior / N.Smelser. – L., 1962. – P. 13-14.
2. Лобанова А.С. Феномен соціальної мімікрії / А.С.Лобанова. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2004. – 300 с.
3. Беляева Л.А. Стратегии, выживания, адаптации, преуспевания / А.Л.Беляева // Социологические исследования. – 2001. – № 6. – С. 44-53.
4. Шелер М. Положение человека в космосе / М.Шелер // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С.31-65.
5. Мамардашвили М.К. Философия – это сознание вслух / М.К.Мамардашвили // Юность – 1988 – № 12. – С. 8-15.

Andrew Kambur

Sociocultural determinants of value sphere functionality in modern Ukrainian society

The author proves that the notion of “values”, preserving traditionally defined meaning of philosophical world outlook, in the society of transitive type is supplemented with the new characteristics stipulated for the spirit that is peculiar for this epoch, and logical changes that let us speak about the “new paradigm of values” being stated in this society.

Keywords: values, spirit of the age, "new paradigm values" transformation, mimicry, social activity.

Андрей Камбур

Социокультурной детерминанты функционирования ценностной сферы в современном украинском обществе

В статье автор доказывает, что понятие "ценности", сохраняя традиционно определенный философско-мировоззренческое содержание, в трансформационном обществе одновременно дополняется новыми характеристиками, обусловленными своеобразным духом эпохи, логикой перемен, которые позволяют говорить о "новой парадигме ценностей", что утверждается в этом обществе.

Ключевые слова: ценности, дух эпохи, «новая парадигма ценностей», трансформация, мимикрия, социальная активность.